

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК VIII

Рівне – 2020

ББК 83

Ф 54

УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. VIII / ред. кол. О. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2020. – 97 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 20 лютого 2020 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В. І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І. В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І. А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИРИЛЬЧУК О. М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КРУПКА М. А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р. Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

БЕРНАЦЬКА АЛІНА Моделі характеротворення у романі Максима Кідрука «Де немає Бога» 7	7
БУХАЛЬСЬКА БОГДАНА Урбаністична топографіка у романі Олександра Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)» 13	13
ГАРМАНЮК БОГДАНА Містика у художній структурі роману Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи» 17	17
ГРЕБЕНЕЦЬ МАРІЯ Мотив межової ситуації у драмі «Алмазне жорно» Івана Кочерги крізь призму філософії 22	22
ГУЛЕЧКО АНАСТАСІЯ Художні стратегії репрезентації минулого у романі Юрія Винничука «Танго смерті» 27	27
ДЕМЧУК ВІКТОРІЯ Жанрова природа ретродетективу (на матеріалі роману Владислава Івченка та Юрія Камаєва «Стовп самодержавства, або 12 справ Івана Карповича Підпригори»)..... 32	32
КУК НАДІЯ П'єса Миколи Куліша «Мина Мазайло» як сатиричний текст..... 38	38
КУХАРЧУК ОКСАНА Сільський апокаліпсис Миколи Куліша 42	42
ЛОЙКО ІВАННА Світ дитинства в есеїстиці Оксани Забужко 46	46
МАЛІНОВСЬКА КАРІНА Художні моделі репрезентації травматичного досвіду у повісті «Поza межами болю» Осипа Турянського 50	50
МИРОНЮК ОЛЬГА Художнє відображення Другої світової війни у романі Тетяни Пахомової «Я, ти і наш мальований і немальований Бог» 55	55

МОРОЗ ТЕТЯНА

Белетризація звичаєвого права у романі

Пантелеймона Куліша «Чорна рада» 60

ОЛЕКСЮК ОЛЕКСАНДРА

Моделювання національних характерів

у прозі Михайла Коцюбинського 66

ПІСКЛЯК ОЛЕНА

Друга світова війна і досвід сучасної української літератури..... 71

ПОНОРЧУК ІРИНА

Жінка в умовах Голодомору: Світлана Талан «Розколоте небо»..... 76

ПРОКОПЧУК ТЕТЯНА

«Вид на Толедо»: картина Ель Греко в поетичних версіях

Вадима Лесича й Патриції Килини 82

СИТКІВ МАРІЯ

Тема влади у драматургії Валерія Шевчука

(на матеріалі драм «Вертеп», «Птахи з невидимого острова»)..... 87

СТАСЮК КАТЕРИНА

«Хвороба як метафора» (за Сьюзен Зонтаг):

українська проза на початку третього тисячоліття..... 93

CONTENTS

BERNATS’KA ALINA Modeling of Characters in Novel «The Place Where God Is Not Exist» by Max Kidruk.....	6
BUCHALS’KA BOHDANA Urban Topography in Novel «Rivne/Rovno (The Wall)» by Olexander Irvanets	12
HARMANYUK BOHDANA Mystics Parameters in Fictional Structure of Novel «Do Not Look Forward and Be Silence» by Max Kidruk.....	16
HREBENETS’ MARIYA Metaphysical Motif of Being on the Edge in Drama «Diamond Millstone» by Ivan Kocherga	21
HULECHKO ANASTHASIYA Art Strategies of Representation of the Past in Novel «Tango for Death» by Yurii Vynnychuk.....	26
DEMCHUK VICTORIYA Genre Parametres of Retrodetective (on materials of novel «Pillar of Autocracy, or 12 Actions against Ivan Karpovych Pidipryhora») by Vladyslav Ivchenko and Yurii Kamayev.....	30
COOK NADIYA Play «Myna Mazailo» by Myckola Kulish as a Saturical Text.....	36
KUCHARCHUK OXANA Village Apocalypses of Mychola Kulish.....	40
LOIKO IVANNA World of Childhood in Essays by Oxana Zabuzhko.....	44
MALYNOVS’KA KARYNA Fictional Models of Representation of Traumatic Experience in Long Story «Beyond the Edge of Pain» by Osyp Turyans’kyi.....	48

MYRONYUK OLGA

Traumatic Experience of World War the Second in Novel

«Me, You and Our Painted and Non-Painted God»

by Tetyana Pakhomova 55

MOROZ TETYANA

Fictional parameters of habitual life of the Ukrainians in novel

«Black Council» by Panteleimon Kulish's 60

OLEXYUK OLEXANDRA

Modelling of Ethnic-Coloured Characters

in Prose of Myckailo Kotsyubyns'kyi 66

PISKLYAK OLENA

World War the Second and an Experience of

Contemporary Ukrainian Literature 71

PONORCHUK IRYNA

Woman in times of Holodomor: Svitlana Talan «Split the Sky».....76

PROKOPCHUK TETYANA

«View of Toledo»: a Painting by El Greco

in Poetical Versions by Vadym Lesych and Patriitsiya Kylyna.....82

SYTKIV MARIYA

Motif of Authority in Drama by Valeryi Shevchuk

(on the materials of plays «Puppet-Show», «Birds from Invisible Island»)....87

STASYUK KATHERYNA

«A Metaphor of Illness»: (following to Susan Sohntag) 93

Олександра Олексюк

Науковий керівник – канд. філол. наук Кирильчук О. М.

МОДЕЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРІВ У ПРОЗІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

У статті проаналізовано стратегії конструювання національних характерів на прикладі образів з кримсько-молдавського циклу оповідань Михайла Коцюбинського. Зокрема, особливу увагу зосереджено на осмисленні моделей репрезентації етнокультурного середовища молдаван і кримських татар.

Ключові слова: етнообраз, гетерообраз, імагологічний аспект, образу Іншого.

The article analyzes the strategies of constructing of national-accented characters on the example of figures in the Crimean-Moldavian cycle of stories by Mikhailo Kotsyubyns'kyi. In particular, special attention is put on analyzing the models of representation of the ethnic and cultural environment of every-day life of Moldovans and the Crimean Tatars.

Key words: ethnoobject, heteroobject, imagological aspect, image of Other.

У світовій літературі, а в українській зокрема, часто спостерігаємо моделювання виразних національних характерів, що демонструють складні взаємостосунки між різними націями крізь призму опозиції «своє» – «чуже». Загалом у такій стратегії важливе місце займає репрезентування національних характерів сусідніх етносів, які довгий час тісно співіснували з українським суспільством.

Яскравими національними характерами у цьому контексті постають образи «близьких сусідів»: кримських татар та молдаван. Михайло Коцюбинський створює яскраві етнообрази в молдавсько-кримській період творчості. Загалом для української літератури це нетипові образи. У досвіді літератури XIX століття образ Іншого моделювався на основі поляків, росіян, часто євреїв, М. Коцюбинський розширює межі простору іншування і вводить до вітчизняної літератури татар як представників Криму та молдаван як виразників характеру жителів молдавсько-бессарабського краю.

У сучасному літературознавстві художній природі кримсько-татарського циклу творів у доробку Михайла Коцюбинського відведено увагу у дослідженнях Ярослава Поліщука [5] та Віктора Гуменюка [2]. На проблемі імагологічного прочитання цих творів письменника акцентує увагу Олександр Кирильчук [3].

Мета роботи – вивчити імагологічний аспект кримсько-молдавського циклу оповідань Михайла Коцюбинського, простежити моделі осмислення національних характерів у творах письменника.

Як зазначає Олександр Кирильчук, етнічний вимір представників Молдови та Криму набуває певної ієрархізації, оскільки Михайло

Коцюбинський наголошує на паралельному співіснуванні кількох етносів в одному геокультурному просторі [3, 117]. Молдавсько-бессарабський край окрім домінуючої національної групи, котра привертає найбільше авторську увагу, доповнюється оприсутненням інших етнообразів.

Василь Будний наголошує, що першоосною образу кримського татарина слугували історичні події та військові конфлікти за участі цього етносу. Стереотипізованим образом татарина вважався таким, який вражав жорстокістю, войовничим настроєм та жаданням наживи. Проте, В. Будний також зазначає, що «кримські образки» М. Коцюбинського перевертають цей образ і розкривають чисті ментальні риси кримського татарина [1, 58].

Найяскравішими прикладами висвітлення ментальних рис є оповідання Михайла Коцюбинського «На камені», «Під мінаретами» та «У путах шайтана». Загалом письменник зосереджує увагу на побутових ситуаціях, на традиціях, притаманних татарам та їх культурі.

Утвердження провідної ролі забобонів і традиційних стереотипних уявлень життя кримських татарів простежується у оповіданні «У путах шайтана». М. Коцюбинський вказує на жорстокий, почасти несправедливий до жінок, патріархальний устрій татарського суспільства. Саме релігійна модель мусульмансько-татарського суспільства абсолютно знецінює жінку як повноцінно розвинену особистість і робить її залежною саме від батька чи чоловіка. Так, дослідник О. Кирильчук вказує, що письменник для моделювання образу східної жінки послуговується стереотипізованими орієнталістськими підходами, культурна ідентичність татарки розглядається крізь призму цивілізаційної відсталості [3, 121].

Новела-акварель «На камені» теж є вражаючим зразком для імагологічної ретроспективи образу Іншого. Сюжет побудований на протиставленні: з одного боку забобони суспільства, а з іншого – прагнення до щастя. Михайло Коцюбинський у новелі знову вдається до висвітлення гетерообразу кримського татарина, як такого, що «засліплений» забобонами і традиціями, яке суспільство нав'язує вже сотні років – Мемет, протиставляючи йому Алі – молодика, який заради власного щастя ладний іти проти усього суспільства, яке накидає йому моделі повсякчасного дотримання правил патріархальності.

Оповідання «Під мінаретами» продовжує кримський цикл Михайла Коцюбинського та реалізує мотив «визволення» людини у татарському суспільстві. Автор знову ж таки порушує проблему забобонів, пересудів та негативний вплив їх життя освіченої людини. М. Коцюбинський чітко розмежовує два татарські «світи» – ортодоксальних мусульман (старе покоління) і татар, які не ставлять релігійні догми та правила за основу всього життя. Сюжет вибудовується на протиставленні забобонів, релігійних традицій та світла справжньої науки, яка прагне обійти релігію і «вузкість» мислення традиційного суспільства. Цим спричинена і певна авторська стратифікація татарського суспільства у творі.

М. Коцюбинський зображує засилля ісламу у татарському духовному житті як згубну силу, яка провокує маргіналізацію раціонального погляду на світ. Проте в оповіданні бачимо як традиційну візію гетерообразу татарина, так і зовсім нову. Незважаючи на вигнання з батьківського дому, на відхід коханої дівчини, на несприйняття у суспільстві, Рустем іде вперед і намагається зламати стіну, яка стоїть на шляху татарського суспільства до «європейської культури». У творчості М. Коцюбинського вперше трапляється образ персонажа татарина, який хоче асимілюватися з європейським суспільством, а не закритися від нього.

Загалом у творах кримського циклу представлено модель апелювання до забобонності та релігійності татар, яка спричинена традиційним устроєм сільського суспільства, де релігійні традиції вирішують усе і від яких залежить життя людей. Проте окрім традиційного релігійного і патріархального татарина, М. Коцюбинський вводить ще й модерний тип, який не бажає коритися традиціям і звичаям, який прагне до освіти, до західних цінностей. Однак у контексті представлення татарських образів саме релігійний чинник демонструє виразну стратегію іншування імагологічних образів.

Водночас у межах молдавсько-кримського циклу оповідань М. Коцюбинський моделює й імагологічний образ молдованина, що найвиразніше втілено в текстах «Пе коптьор», «Для загального добра» та «Відьма».

«Для загального добра» – це напівавтобіографічна повість, складена на основі матеріалів, які безпосередньо зібрані під час філоксерної комісії. Образ молдованина у цьому тексті уособлює простий селянин Замфір Нерон, який звик усе добувати власними руками та невтомною працею. Письменник неодноразово акцентує увагу на «темноті» молдавського народу, що є однією із основних причин їхніх бід, однак ця неосвіченість пов'язана із ціннісними пріоритетами традиційного суспільства. В оповіданні «Для загального добра» письменник укладає в уста свого протагоніста, члена філоксерної комісії, Тиховича такі слова: «Так хто ж винен: ми, освічені, чи молдувани – темні?» [4, 212]. Зрештою, саме «освіченість» постає осердям стратегії іншування представників молдавського етносу як типових патріархальних героїв, тожсамість яких глибоко занурена у цінності рустикального світу.

Уособленням гетерообразу молдованина постає селянин і в образку «Пе коптьор». У цьому творі М. Коцюбинський вдається до опису давньої традиції молдован, коли дівчина, яку покинув хлопець, забиралася на піч у його хаті і не злазила звідти доти, доки чоловік не погоджувався взяти її заміж. У творі селяни зображені як люди, котрі живуть за давніми звичаями та традиціями, а їх життя визначають стародавні правила та норми. Однак автор на відміну від оповідань кримського циклу наголошує на тому, що і в умовах патріархального світу жінка отримує право на відстоювання власних

прав. Загалом письменник зображає відносну рівність обох статей навіть на під час повсякденних розваг, відпочинку чи буденної праці.

В оповіданні «Відьма» ми також прослідковуємо моделювання національного характеру на прикладі молдованина-селянина. Письменник знову повертається до теми порушеної в «Пе коптьорі» – неосвіченості селян, що керуються забобонами та примітивними поглядами на світ. У «Відьмі» М. Коцюбинський розглядає проблему колективних упереджень, жертвою яких стає молода дівчина. Параскіца опиняється в епіцентрі людських осудів і пересудів, односельці стверджують, що вона відьма. Автор простежує як колективна свідомість здатна маніпулювати і керувати думками людьми цілого селища, породжувати комплекси у тих, хто стає жертвою обставин. Саме примітивний світогляд з архаїчними стереотипами спричиняє ситуацію масової істерії. Проглядається зовнішня відстороненість молдаван від усього чужого і небезпечного на їх погляд, яка насправді зумовлена внутрішньою відчуженістю навіть між собою.

Михайло Коцюбинський моделює гетерообраз молдованина як імагологічний образ, що увиразнює типові риси представника традиційного суспільства, у якому домінують типові цінності рустикального світу. Водночас автор намагається продемонструвати культурну унікальність молдавського простору, докладно описуючи етнографічні та побутові звичаї народу. Загалом письменник з прихильністю ставиться до цього культурного регіону, а відтак і етнообрази набувають поліфонічного семантичного наповнення.

Отже, можемо зробити висновки про те, що Михайло Коцюбинський створив яскраві імагологічні образи молдованина та татарина в українській літературі. Для письменника важливу роль в репрезентації національних характерів сусідніх етносів відіграє зосередження на етнокультурному рівні суспільств, що зображаються у текстах. М. Коцюбинський наголошує, що і молдавський, і татарський етноси є традиційними суспільствами із домінуванням патріархальних цінностей. Відтак стратегією іншування гетерообразів у письменника постає наголошення на неосвіченості таких етнічних середовищ. Водночас М. Коцюбинський у позитивному світлі зображає звичаєву культуру молдавського світу, але традиції татарського світу трактує дещо тенденційно.

Джерела:

1. Будний В. Розгадка чарів Цірцеї: національні образи та стереотипи в освітленні літературної етноімагології / В. Будний // Слово і час. – 2007. – № 3. – С. 52-63.
2. Гуменюк В. Кримські мотиви в новій українській літературі (XIX ст.) / В. Гуменюк. – Сімферополь : Таврія, 2006. – 320 с.
3. Кирильчук О. Образ Іншого у прозі Михайла Коцюбинського / О. Кирильчук // Актуальні проблеми сучасної філології.

Літературознавство: збірник наукових праць РДГУ. – Рівне, 2015. – Вип. XXI. – С. 117-125.

4. Коцюбинський М. Для загального добра / М. Коцюбинський // Коцюбинський М. Твори: В 3 т. – К. : «Дніпро», 1979. – С. 190-234.
5. Поліщук Я. І ката, і героя він любив... Михайло Коцюбинський: літературний портрет / Ярослав Поліщук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – С.298-305.